

ПАЛЁТ НАД ШАЛМАНАМ.

— Ну, чаго ты, Рэгіна, пазіраеш на мяне гэтак дакорліва? Сама ведаю, што лупшаваць дзяцей непэдагагічна. Але што рабіць, калі не стае ўжо аніякага трываньня?! Папярэджвала ж яе — не чапай майго адзеньня, ня лезь у касмэтыку! Дык не, зноў за старое! Пазалетась, ведаеш, што вычварыла была? Павыразала нажніцамі ружы з маёй сукенкі — чорная такая была, у буйныя кветкі — дый панашывала на сваю джынсавую спадніцу!

Вось і сёньня глянула я — зноў ня так вісіць мой новы бэльгійскі гарнітур. Такія грошы аддала, па знаёмстве даставала — і што ты думаеш?! Пазапэцкала белую манжэту ў туш для веек. Яна і так зарабіла за тыдзень. А тут я ўжо не стрымалася, адхадзіла скакалкаю як сьлед — на нагах сінія пісягі пазаставаліся. І перад кім фарсіць, перад кім расфарбоўвацца? Перад люстэркам круціцца ці перад суседзкай Алаю, што зь сёмага паверху?

Думаю, што гэта зь ёю Сабіна падгаварыла суседзкіх малых кідацца на пракожных шарыкамі з вадою. Ну, добра, аднагодкі паміж сабою пырскаюцца, кідаюцца глыскамі — гэта я яшчэ магу зразумець. Але падвучыць малых шпурляць з балькону сырымі яйкамі па жанчыне, што прагульваецца зь немаўляці ў калясцы — гэта ўжо занадта. "А каб ты, — кажу Сабіне, — на яе месцы аказалася? Прыемна табе было б?!" Маўчыць, пазірае вінавата, відаць, што шкадуе. Сёньня вунь нават уклечыла перада мною, плакала дый казала: "Мамачка, даражэнькая, я ў цябе анічога прасіць ня буду. Пачнем эканоміць і толькі табе ўсё купляць!"

Пасапвае вунь цяпер, сьпіць, нібыта анёлак. А ўрокі ці парабіла тут безь мяне? Сумняваюся... Дый трэба бачыць, як яны з Алаю свае ўрокі робяць.

Сядзяць поруч за сталом, пішуць. Адна раптам падгледзіць, локцем штурхане, другая ў адказ пстрычку дасыць, і зноў сур'ёзныя твары зрабяць. Потым зноў за сваё. Я ўчора ў пакой зазірнула, дык ледзь утрымалася, каб не засьмяяцца.

Бывае, праўда, што арудуюць, дзьмуцца адна на адну, але хутка мірацца. Сабіна мая, ведаю, трохі раўнуе Алу да Віктара, зь якім тая таксама сябруе. Добры хлопец, зь інтэлігенцкае сям'і... Але за тое сяброўства з дзяўчынкаю аднаклясьнікі зьбіваюць Віктара да крыві. Ці ведаеш ты, што такое дзіцячы садызм? Учора вунь, Сабіна казалася, падушылі нагамі на падлозе шакаладныя цукеркі, якія ён прынёс у клясу на свой дзень нараджэння. Як хварэў, дык Ала насіла яму дадому хатнія заданьні, дапамагала, каб не адстаў у вучобе. А аднаклясьніцы наладзілі за гэта байкот — не размаўляюць зь ёю. А мая Сабіна спачувае ім...

Я дык наогул лічу, што ў нас яшчэ зь дзіцячых садкоў нявечаць дзяцей. Каб можна было б, не пусьціла б сваю і ў школу. Хутчэй бы ўжо адкрывалі прыватныя ці хаця б экспэрымэнтальныя гімназіі ды ліцэі! А то вось і ў нашай школе дзікія норавы, хоць і лічыцца яна ледзь ня ўзорнаю. Клясы "А" ў ёй харавыя, здавалася б, дзеці павінны быць больш-менш культурныя. Ды дзе там!

Не, мая не сьпявае. Сёлета зь пятае клясы — ажно ў сёмуую. Штодня прыходзіць узбуджаная, дзеліцца ўражаньнямі ад новае школы. "Белачка" з "русалкаю", кажа, фэйныя цёткі. А геамэтрыю амаль што ўсе сьпісваюць у выдатнікаў, бо матэматычка па пяць разоў тое самае тлумачыць, ды паўклясы анічога ня можа зразумець.

Колькі ўжо забараняла ёй абгаворваць настаўніц, абмяркоўваць іх рашэньні — не дапамагае. Можаш лічыць, што я бурчу, але здаецца, што мы ўсё-такі больш выхаваныя расьлі. А сёньня вось даводзіцца наракаць — сям'і

на школу, школе на сям'ю. Выбачай за банальныя словы, але мяняецца час, мяняюцца і каштоўнасці. Прэстыжна вучыцца ўжо не ў пэдагагічнаму, а ў наргасе, працаваць не інжынерам, а бармэнам або таваразнаўцам. Да таго ж павыжывалі са школы мужчын, і занялі іх месцы эмансываваныя жанчыны. Сама я адпрацавала там два гады, больш ня вытрымала. Дэмагагічная балбатня пра ўсеагульную роўнасць бокам выходзіць. Узяць хаця б узрост. Якая можа быць роўнасць паміж учорашняй студэнткай і настаўніцай-пэнсіянеркай, паміж шасці- і васьміклясьнікам? Між імі бездань. Але пра гэта не гавораць ні ў настаўніцкай, ні на бацькоўскіх сходах — толькі пра тое, што на паверхні. Вось і сёньня англічанка, што за клясную ў маёй Сабіны, кажа: "Ваша дачка заявіла на ўроку, што можа гаварыць, акрамя як па-нямецку і па-француску, яшчэ і на дацкай, і на польскай мовах!" Ну, добра, думаю: у адной школе вучыла нямецкую, перайшла ў другую — сталі вучыць ангельскай, дома навалам польскіх газэт і часопісаў, але адкуль жа астатнія?

Аказваецца панахапалася летам выразаў накшталт "Банжур!" ды "Дзенькую!" — была на Менскім моры ў міжнародным лягеры працы і адпачынку. Лепей бы яе туды не адпраўляла! Сораму нацяпелася — і не пераказаць табе. Праўда, цяпер, як успамінаю, адно сьмяюся.

Ну, дзеткі там падабраліся, можаш сабе ўявіць — і з Галяндзі, і з Канады, і зь Нямецчыны. Шмоткі, красавачкі, біжутэрыя, электронныя забаўкі — усё "па фірме". Сабіна спачатку разгубілася была, але потым сваё наварстала — звыклася ж быць за лідэра і ў школе, і ў двары.

Полькі там былі, ну дык і распачалі яны гандаль рознымі брошкамі ды заколкамі: "Тшы рублі, пенць..." А ў маёй, так бы мовіць, абвостранае пачуцьцё сацыяльнай справядлівасьці. Вось яе і панесла: "Спэкулянткі чортавы! Вы каго, сваіх абдзіраеце?!" Тыя паспрабавалі былі бараніць

прадпрыёмальніцкую ініцыятыву, але іх не падтрымалі. Тады мая анархістка наладзіла экспрапрыяцыю тавару, а потым падзяліла яго паміж усімі. Ёй сьмешачкі, гульня ў рэвалюцыю, а мне ледзь не міжнародны скандал. Але гэта яшчэ нічога, і мудрэй было!

Усе ведаюць, як у нас у лягерах кормяць. А іншаземцы ж нязвычайныя да нашай "далікатнай" ежы. Ну, дык першыя дні з гаршчкоў ня злазілі. А тады што прыдумалі — скінуцца, пойдучь на станцыю ці на пляж ды панакупляюць у кіёсках пячэньня з пэпсі-колаю. Але печывам, вядома ж, не пад'ясі. Тады яны — на дачы, і Сабіна мая наперадзе, з торбаю: "Ня дайце памерці з голаду замежным грамадзянам — дзецям беларускіх эмігрантаў! Дапамажыце, хто чым можа!.." Ты не падумай, яны не жабравалі: і гуркі, і памідоры, і ягады — усё куплялі па базарных цэнах. Пасья трэба было на хлеб разжыцца, дык Сабіна і тут першая. Падвучыла сяброў, як жалезным прэнтам сарваць замок зь дзвярэй у хлебарэзцы. Я, маўляў, пакажу, а вы зрабіце, бо мяне могуць упячы, а вам, іншаземцам, за гэта нічога ня будзе.

А мне як было! І за хлебарэзку, і за тое, што на Купальле яна зводзіла сябровак уначы купацца на кар'еры ды паліць вогнішча. Гэта асабліва спадабалася "капіталістам": у іх жа ў лес проста так ня ступіш — амаль паўсюль прыватная ўласнасьць. Божа, якімі вачыма глядзеў на мяне начальнік лягеру! Як успомню — колікі ў сярэдзіне ад сьмеху.

Заявілася я туды ў будні дзень, бо выходныя праседзела над матэрыялам, што тэрмінова мусіла здаць у нумар — шэф ціснуў. "Напішы, — кажа, — некалькі старонак пра маладзёжны тэатар, здымкі дай". Ну я і напісала — як прачытаюць, дык заенчаць і галоўны рэжысэр, і ўся трупа!..

Чакай, Рэнечка, пра гэта я казалася? Ага, успомніла. Заявілася я ў лягер, ды яшчэ як! У шорціках, у маечцы, пад панамаяю ды з "Канонам"! Начлага

крычыць: "Чаму староньнія на тэрыторыі?! Ты хто такая?" — "Я, — кажу, — маці." — "Як маці, чаму маці?" — "Маці Сабіны Сапегі, журналістка.

Прыехала зрабіць фотарэпартаж пра міжнародную зьмену. Вось маё рэдакцыйнае пасьведчаньне..." Дык ён там ледзьве ня грымнуўся з ганку. А пасья чужь угаварыла яго пакінуць дачку да канца зьмены. Праўда, потым і сама шкадавала.

Прывезьлі неяк дзяцей на канцэрт у Палац культуры чыгуначнікаў імя Ільіча. Знаёмыя ў мяне дагэтуль пытаюцца: "Дык у гонар якога Ільіча названы гэты Палац?" Добра, што стаіць ён поруч з нашым домам, дык я і падбегла да аўтобусу. Падбегла і жахнулася: беленькія басаножкі надзела мая на такія брудныя ногі, што і сказаць няможна. Важатая дзівілася зь мяне, як з брантазаўра, а пасья расказала, што Сабіна распрацавала ў лягеры цэлую тэорыю. Ленавалася, а таму заявіла ў атрадзе, што, маўляў, ад тутэйшай вады, калі мыць ногі штодня, яны могуць патрэскацца, а тады і да СПДу недалёка. А яшчэ яна неяк увечары ад няма чаго рабіць — сяброўкі ляжаць на ложках, начапіўшы на вушы слухаўкі плэераў — наладзіла хэпінінг. Запаліла сьвятло ды давай чухацца: "Нешта ў мяне ўсё цела сьвярбіць — не завашывець бы тут з вамі!" Уяўляю сабе карціну: заходзіць важатая, а ў палаце дзяўчынкі сядзяць ды адна ў адной у валасах шукаюць — самі ня ведаюць чаго. Пярэпалах падняўся страшэнны. Прыбеглі доктар, мэдыстра, начальнік лягеру. Усіх дзяўчатак — у мэдпункт дый зачынілі ў ізалятары. Правяраюць старанна ды выпускаюць па адной. А зачыненыя шалеюць, лямантуюць, што позьняцца на дыскатэку. Скокі ім у галаве!

Сабіна вунь мой рэдакцыйны дыктафон, мабыць, пад плэер прыстасоўвала дый сапсавала — зусім кепска перамотвае стужку. А што слухае, што глядзіць у сябровак па "відэку", — я і назваў такіх гуртоў ды

фільмаў ня чула! Заказаў на касэты панадае процьму, калі еду за мяжу. Але адно мяне радуе — перад сяброўкамі перастала выхваляцца. Пачула была нядаўна, як Ала пытаецца ў яе, куды я зьбіраюся ехаць. "У камандзіроўку," — адказвае. — "А не ў замежную часам?" — "Ды не, у Талін, — кажа, — але тамтэйшыя жавальныя гумкі зусім як імартныя".

А можа, ты зьела б чаго, Рэгіначка? Можа кавалачак пірожнага? Пясочнае... Ня хочаш? Ну, глядзі...

Ці многа я за мяжою бывала? Была, і няраз. Летась у Беласток, на фэстываль беларускай культуры ездзіла. Гутарыла там з нашымі эмігрантамі, што атайбаваліся ў Нью-Ёрку, Кліўлэндзе, Нью-Джэрсі... Казалі, што заможна жывуць амэрыканскія беларусы. Бачыш, вось гэты тоненькі, модны цяпер бранзалецік падаравалі мне як памятку. Запрашалі да сябе ў госьці, абяцалі карміць, вазіць паўсюдна, усё паказваць. Аднаго толькі не маглі зразумець: як гэта ў журналісткі з прэстыжнага часопісу няма на дарогу праз акіян?

Ну, няма ў мяне цяпер гэтых грошай! Сабіне ўжо тыдзень не магу даць на падпіску ў школе. Чакаю — днямі павінны прыйсьці два ганарары. На ганарары і жывем, бо зарплата, можна сказаць, касмэтычная, толькі для блізіру. А трэба ж нам з Сабінаю і паесьці, і апрануцца, і кватэру абставіць. Але нічога, скоро пабагацеем — атрымала я вестку пра спадчыну ад заакіянскага сваяка. Надумала покуль што пакінуць большую частку ў тамтэйшым банку — так, на ўсялякі выпадак, а рэшту перавесці сюды.

Што, ня верыш? Вядома, дзе там дасі веры, калі кухонны стол замяняе мне пісьмовы. Так, і сплю я покуль што на раскладанцы. Затое дакляравалі да канца года тэлефон паставіць...

Што? Вадзічкі халодненькай хочаш? Зараз налію... Шкада толькі, што кавы табе нельга...

Сантэхнік абсталяваньне, як бачыш, зьмяніў, дамаўлялася, зноў жа — знаёмства. А так усё самой рабіць давалося — і падлогу чысьціць, і шпалеры клеіць, і вокны фарбаваць.

А на каго спадзявацца, калі мужчыны ў доме няма?! Неразьведзеная, гэта праўда. Але яму сюды ходу няма. Зноў у Менск заявіўся, швэндаецца каля рэдакцыі. Хіба прыемна мне чуць ад знаёмай, што тры месяцы таму пазычыў у яе сто рублёў, а цяпер унікае сустрэчы, як толькі можа?! Не, хай едзе зноў у азіяцкую сталіцу. Там жа яго прыгрэлі, аблашчылі. Уяўляеш, зьвязаўся зь нейкаю актрысаю ня першае маладосьці, а яна, удзячная, і ад суду абараніць паабяцала, і заплаціць за ягоных гулі. Звоніць ён мне ўчора, плачацца, што шантажуюць яго, пагражаюць забіць, як ня верне картачнага доўгу, просіць, каб я ў бацькоў грошай пазычыла. Хай у сваіх возьме, а мне дачку гадаваць трэба! Не, алімэнтаў ягоных не хачу, абы толькі адчапіўся ад нас! Чым з такім татачкам, хай лепей Сабіна расьце безбацькоўную. А мне што, пражыву...

Вунь Хрысьціна, крытыкеса са штотыднёвіку, неяк прызналася мне, што нарадзіла на злосьць усёй бабскай кодле, дый гадуе адна. І дагэтуль упэўненая, што два творцы пад адным дахам — гэта замнога і што нічога людзкага з таго інтэрнацыянальнага замужжа ня выйшла б. А цяпер завяла сабе каханка і цалкам задаволеная жыцьцём. "Прыходзіць, — кажа, — кожнага разу з кветкамі і з шампанскім. Я сябе жанчынаю адчуваю. А выйдзеш за яго, дык мецьмеш яшчэ адно, дарослае дзіця, дый з кухні ня выберысься." Быў у яе і жаніх з-за мяжы, клікаў з асобою, ды яна адмовілася. А можа, і дарма, як ты думаеш? Ну, чаго маўчыш?

Мне самой вось падумаецца часам — а ці ня кінучь тут усё наогул? Можа, лацьвей ды прасьцей зьехаць у якую Аўстралію з усяе нашае

чарнабыльнае беспрасьветнасьці? Не прапала б і там... Хаця куды я зьеду! Маё месца тут, на гэтай зямлі. Бо тут жа застануцца мае бацькі, ды як там пачуваць месца Сабіна?

Цішэй, ці не прачнулася яна?.. Не, мабыць, падалося... Надта мне падабаецца ў ёй цяпер, што кінула ўрэшце падслухоўваць размовы дарослых, займаецца сваімі справамі. А раней жа было — ледзь толькі хто парог пераступіць, хай сабе нават суседка — адразу вушы наострыць і да мяне, быццам бы мае якую патрэбу.

Ды ты ня думай, што яна ў мяне кепская ці непаслухмяная. Сабіна добрая, падтрымлівае мяне, у хатніх справах дапамагае, вучыцца стараецца. Я няскарджуся і не наракаю. Люблю яе, але ж і цяжка бывае спраўляцца. Часам даводзіцца маме падкідаць, асабліва калі камандзіроўка ці паездка якая. Дома ж не пакінеш адну. Я наогул забараняю ёй адчыняць дзьверы незнаёмым, асабліва калі мяне дома няма. Раён у нас бандыцкі, раней яго Шалманам называлі. Дый Грушаўка знакамітая побач. Хадзіць тут увечары небяспечна. Я, калі гасьцей выпраўляю позна, дык толькі ад самага пад'езду, на таксі.

Але што табе да ўсяго гэтага?! І чаго ты так умольна на мяне пазіраеш? Не ясі, ня п'еш... Ну добра, спадзяюся, Сабіна зразумее нас і ня стане крыўдаваць.

Хадзі сюды, ня бойся! Вось так, адчынiм дзьверы клеткі, а фортка ў нас заўсёды нарoсхрыст...

Ляці, Рэгіначка, на волю, ляці!

1989